

Struikel- stenen in Deurne

HIER WOONDE
DOMINA TERTAAS
GEB. 1926
GEÏNTERNEERD MECHELEN
GEDEPORTEERD 1942
AUSCHWITZ
VERMOORD 1943

HIER WOONDE
JENNE TRYTEL
GEB. 1906
GEARRESTEERD 28.8.1942
GEÏNTERNEERD MECHELEN
GEDEPORTEERD 1942
AUSCHWITZ
VERMOORD 8.9.1942

HIER WOONDE
JOËL HILLESUM
GEB. 1910
GEÏNTERNEERD FRANKRIJK
GEDEPORTEERD MECHELEN
AUSCHWITZ 1942
VERMOORD 1942

MOZ
GULL
GEB. 19
GEÏNTERNEERD MECHELEN
GEDEPORTEERD 1942
AUSCHWITZ
VERMOORD 29.1942

REBECCA HILLESUM
HIER WOONDE
GEB. 25.4.1937
GEARRESTEERD 28.8.1942
GEDEPORTEERD MECHELEN
AUSCHWITZ 1942
VERMOORD 8.9.1942

MARIANNE
HIER WOONDE
GEB. 25.4.1937
GEARRESTEERD 28.8.1942
GEDEPORTEERD MECHELEN
AUSCHWITZ 1942
VERMOORD 8.9.1942

ISAAC COHEN
HIER WOONDE
GEB. 1929
GEARRESTEERD 28.8.1942
GEDEPORTEERD MECHELEN
AUSCHWITZ
VERMOORD 11.9.1942

DINA G...
HIER WOONDE
GEARRESTEERD 28.8.1942
GEDEPORTEERD MECHELEN
AUSCHWITZ 1942
VERMOORD 8.9.1942

Struikelstenen in Deurne is een burgerinitiatief dat groeide na een lezing door Bruno De Wever in buurthuis 't Pleintje in Deurne-Zuid op 6 december 2019.

De Duitse bezetter sloeg met de grootschalige vervolging van Joodse burgers tijdens de Tweede Wereldoorlog hard toe in België. Zeker in Antwerpen, maar ook in Deurne, werden veel Joden het slachtoffer.

Tot nu toe bestond er in de openbare ruimte niets dat herinnert aan deze tragiek, de sporen van de slachtoffers leken uitgewist. Dat ontbreken was ook Bruno De Wever opgevallen en daarom suggereerde hij struikelstenen te leggen voor enkele van de slachtoffers. De 120 mensen die twee uur lang geboeid hadden geluisterd naar Bruno's uiteenzetting over de Jodenvervolging, waren meteen enthousiast. Onze ter plekke samengestelde werkgroep kon aan het werk. De leden waren negen Antwerpenaren, de meesten uit Deurne en allemaal met flink wat jaren op de teller. Toch was die gitzwarte bladzijde uit de geschiedenis van Deurne ons zo goed als onbekend.

Lezend en zoekend in archieven en online kwam de echte omvang van de Jodenvervolging in Deurne almaar duidelijker in beeld. In 1940 woonden bij benadering 500 Joodse mensen in Deurne en voor zover we konden terugvinden kwamen bijna 260 van hen om in Auschwitz of een ander uitroeiingskamp.

We zochten naar nabestaanden of verwanten. Die contacten waren het meest waardevol. Vrijwel iedereen die we contacteerden was aangenaam verrast door dit plotse initiatief. Enkele oudere mensen hadden nog zelf de vervolging meegemaakt. Bij onze contacten waren we heel voorzichtig, maar we konden een emotionele herinnering aan het verleden niet vermijden. Het stelde ons echter gerust dat alle nabestaanden ook erg blij waren dat hun geliefde familieleden niet vergeten werden.

Hoewel al die slachtoffers het verdienen om herinnerd te blijven, was het voor ons burgerinitiatief niet mogelijk voor elk van hen een steen te leggen. Dankzij de steun van velen brachten we toch een voldoende groot bedrag bijeen voor de realisatie van meer dan “enkele struikelstenen”.

Wij hadden niet de ambitie om de hele geschiedenis te schrijven van de Tweede Wereldoorlog in Antwerpen of Deurne.

We wilden enkele struikelstenen leggen voor gedeporteerde slachtoffers, het werden er uiteindelijk vijftig. Bij onze zoektocht vonden we veel gegevens terug die we konden vlechten tot coherente verhalen, sommige kort, andere iets langer. Zowat dertig van die verhalen brengen we in deze kroniek samen. Verhalen die allemaal verschillen van elkaar, maar verbonden worden door hun verschrikkelijk noodlot: het gaat over slachtoffers van het racistische en antisemitische naziregime.

Die verhalen zijn niet af, ze zijn onvolledig. “Ondanks alle feitelijke zekerheden en goed onderbouwde hypothesen, blijft een biografie nooit meer dan een versie van een mensenleven. Biografie is een door een touwtje bijeengehouden verzameling gaten”, schreef de Britse auteur Julian Barnes.

In deze Stadskroniek presenteren we een denkbeeldige wandeling door Deurne langs de locaties van de struikelstenen. Je kan deze wandeling ook echt maken. Het kaartje op pagina 94 en 150 kan daarbij een nuttig hulpmiddel zijn.

De nazi's veegden aan alles hun laarzen, wat zouden ze zich bekommeren om gemeentegrenzen? Deurne was eind 1941 opgegaan in Groot-Antwerpen. Toch zochten we alleen in Deurne naar de verhalen. Die beperking hield het zoekwerk beheersbaar. Bovendien waren enkele van onze belangrijkste bronnen beperkt tot Deurne, namelijk het gemeentelijk Jodenregister en de lijst van de politierazzia van 28 en 29 augustus 1942.

Omdat de politie tijdens die oorlogsjaren toch zo'n centrale rol speelde, gaan we ook daarop in. Het verhaal van de politie van Deurne geven we gebald, maar toch voldoende genuanceerd weer. Andere publicaties brengen die geschiedenis uitvoeriger.

De nazi's maakten veel slachtoffers, niet in het minst bij de mensen die niet lijdzaam wilden toekijken hoe vernietigend ze tekeer gingen. Die mensen hebben zich verzet en velen van hen hebben dat met hun leven bekocht. Het verzet komt in deze kroniek alleen aan bod in het kader van de familieverhalen die we brengen.

We willen daarmee helemaal niet tekortdoen aan die moedige mensen, maar hun geschiedenis schrijven zou een inspanning vergen die nog veel groter is dan ons werk met de struikelstenen. En daarmee hadden we onze handen al behoorlijk vol.

Misschien ligt daar wel een uitdaging voor een ander burgerinitiatief? Bovendien kan ook het project van de *Struikelstenen in Deurne* nog worden voortgezet.

Inhoud

- 4** Intro
- 9** Struikelen over stenen?
- 11** Hoeveel Joden wonen in Deurne?
- 14** Bommen op het vliegveld van Deurne

Deurne-Zuid

- OUDEDONKLAAN
- 16** Familie Cohen-Aldewereld
- OUDEDONKLAAN
- 20** Louisa Swaap & Edmundus Verdurmen
- EKSTERLAAR
- 23** Familie Vieyra
- UNITASLAAN
- 27** Familie de Groot-Jacobs
- BOEKENBERGLEI
- 32** Familie Appelboom-Kreveld
- CRUYSLEI
- 35** Het Vrije Woord van Mandel
- CRUYSLEI
- 41** Een verhaal van de familie Haber-Löw in drie portretten

- CRUYSLEI
- 47** Familie Hillesum-Trytel
- WOLFJAGERSLEI
- 51** David de Vries & Frederika Stern
- VAN HERSBEKELEI
- 54** De vlucht van Mozes van Bueren en zijn gezin
- JOZEF VERBOVENLEI
- 56** Familie Davidson-Sigal
- 60** 28 transporten naar de dood
- RAVELSBERGSTRAAT
- 62** Familie Gobes-Elkan
- VAN STEENLANDSTRAAT
- 64** Anna's stille strijd
- VAN LISSUMSTRAAT
- 69** Abraham en Vrouwtje Pampel-Pels en hun familie
- MUGGENBERGLEI
- 71** Families Velleman, Serlui en Kuliasko
- 77** Kamp Les Mazures
- HERENTALSEBAAN
- 79** Een gestolen identiteit

- HERENTALSEBAAN
- 80** Meyer Aldewereld
- JAAK EMBRECHTSSTRAAT
- 82** Isaac Van der Meusen & Margot Verstappen
- HERENTALSEBAAN
- 86** Paul Bucholz:
onderduiken in Silsburg
- MANEBRUGGESTRAAT
- 89** Lode Polk
- RIVIERENHOF
- 92** Verboden het park te betreden
- 94** Kaart Deurne-Zuid

Deurne-Noord

- STEENELEI
- 97** Chaim Szafran & Helena Rutzki
- TER RIVIERENLAAN
- 100** Elisabeth Kesner
- GALLIFORTLEI
- 102** Jan De Ridder
- 104** Tijdlijn
- GALLIFORTLEI
- 110** Een grote politierazzia in Deurne

- GALLIFORTLEI
- 114** Jacob Bonettemaker & Eva Perels
- LUNDENSTRAAT
- 116** Politie mannen van Deurne en hun burgemeester
- GALLIFORTLEI
- 120** Syma Jaskievetz
- COUWELAARLEI
- 124** Familie Tertaas-Huijsman
- 128** Transport VIII
- DE BERLAIMONTSTRAAT
- 130** Familie Gulden-Bruches
- CONFORTALEI
- 133** Familie Seewald-Rosner
- CONFORTALEI
- 137** Familie Stokvisch: een drama op de Confortalei
- MEEUWENHOFLEI
- 140** Charlotte Hamburger & Louis De Houwer
- TEN EEKHOVELEI
- 147** Szmul Mendelsohn en zijn familie
- 150** Kaart Deurne-Noord

Colofon

Struikelstenen in Deurne Stadskroniek

Stadskronieken zijn erfgoedverhalen over Antwerpen en de Antwerpse districten, verzameld en geschreven door een groep bewoners of een vereniging.

In een Stadskroniek tekenen zij zelf een stukje stadsgeschiedenis op. ErfgoedLab Antwerpen begeleidt hen daarbij.

Meer informatie?

Kijk op antwerpen.be/stadskronieken

Auteurs: Bruno De Wever (familie Gulden-Bruches), Edith Flamand (familie Haber-Löw), Jan Michiels (Louisa Swaap), Marianne Gestels (familie Stokvisch-Boas), René De Preter (Alfons Schneider en het Deurnse politiekorps), Willem Kenis (Jan De Ridder) en Marc Weyns.

Eindredactie: Matthias Van Milders

Lay-out: Lander De Coster

Wettelijk depot: D/2021/0306/84

V.U.: Marc Weyns, 2100 Deurne

Druk: Die Keure

stadskronieken

Stadskronieken zijn erfgoedverhalen over Antwerpen en de Antwerpse districten. Ze zijn verzameld en geschreven door een groep bewoners of een vereniging. In een Stadskroniek tekenen zij zelf een stukje stadsgeschiedenis op. Ze gaan daarvoor op zoek naar erfgoed en historische of actuele informatie, ze nemen interviews af en schrijven samen hun verhaal. Daarbij krijgen ze steun van ErfgoedLab Antwerpen.

De verhalen komen van uiteenlopende groepen: buren, een wijkcomité, een vereniging, een school, een jeugdbeweging, een sportclub, een familiebedrijf. Leden van deze groepen engageren zich vrijwillig om zich te verdiepen in de geschiedenis en het erfgoed van hun groep of een thema. Dit kan bijvoorbeeld naar aanleiding van een jubileum.

Meer info op:
www.antwerpen.be/stadskronieken

